

APIE GLOBAŲ IR ĮVAIKINIMĄ

Sausis, Nr. 16

VAIKAS – DOVANA GLOBĖJŲ ŠEIMAI

Irena Eglė Laumenskaitė

Kas mums yra vaikas ir jo istorija?

Lietuvoje yra apie 4 tūkst. vaikų, kurie vaikų globos namuose gyvena be tėvų, globėjų ar įtėvių – be šeimos, kuri yra pirminė bendruomenė asmens patirčiai ir ugdymui. Kodėl jų Lietuvoje tiek daug, o norintiems įsivaikinti užsieniečiams atiduodami tik problemiški ir neįgalūs vaikai, kuriuos jie priima? O mes renkames kiek įmanomai labiau tinkamą? Gal vaikas mūsų investicija, brangiai kainuojanti nuosavybė, kuri turi atitikti tam tikrus kriterijus?

Kaip priimame kitą žmogų ir save pačius?

Kaip mes žvelgiame į vaiką, jo globėjus, į vaiką palikusius biologinius tėvus – į asmenį apskritai? Kita vertus, ar globėjas, šeima arba specialistai yra matomi kitaip nei per apibrėžtas funkcijas, kurias reikia kuo geriau vykdyti: rūpintis vaiko socialiniu ir psichiniu saugumu, sveikata, auklėti, spręsti būtinus klausimus. Svarbu gerai atlikti darbą? O kuo jis matuojamas?

Tinkamas vaikas? Vaikas kaip rūpestis, nuosavybė ar dovana?

Šiandien ir moksluose žmogus yra vertinamas pagal funkcijų reikšmę (statusą) ir rezultatus, kurie kitų iš šalies gali būti pamatuoti. Ir vaikas taip vertinamas – pagal drausmingumą, gerus pažymius, gabumus. Argi nepatyrėte tokio vertinimo savo gyvenime? Jei motina vaiką priima besąlygiškai, jį apglėbia, saugo, suteikia jam psichologinį saugumą, tai tėvas vaikui svarbesnis socialiai, nes atneša į šeimą visuomenės patirtį, vertinimo kriterijus ir nukreipia į juos. Jis vaikui kelia reikalavimus. Ar ne pagal juos būsime vertinami ir net save taip vertinsime?

Bet jei žiūrime į žmogų pagrindinį dėmesį skirdami pačiai veiklai, kuri formaliai nepriekaištinga, kodėl turime nekokių rezultatus: įvairias vaikų priklausomybes, plintančią iš Lietuvos vaikų pornografiją, didžiausią smurtą tarp paauglių ir vis jaunesnių žmonių savižudybes? Dažnai manome, kad tą sąlygoja nepalanki socialinė aplinka, *Naujienlaiškio leidimas įgyvendinamas vykdant Vokietijos katalikų solidarumo judėjimo **RENOVABIS** finansuojamą projektą „Laiminga šeima – laimingi vaikai“.*

kuri priskiriama socialiai probleminėms šeimoms, kuriose vaikai patiria ir smurtą. Tačiau tikrovė rodo ir kitą – didžiausi smurtininkai mokymo įstaigose yra vaikai iš labai turtingų šeimų, nes jiems viskas galima. Tad kaip jų nariai mato save ir kitus? Kaip unikalius ir besąlygiškai vertingus asmenis, ar kaip turinčius aukštą socialinę padėtį? Todėl į viską – ypač vaiką – žiūrintys kaip didelių investicijų reikalaujantį turtą, brangią nuosavybę, kažkodėl manant, kad suteiktos geros sąlygos užtikrins ir puikius rezultatus. Nėra taip. Kodėl? Tiesiog jie vieni kitiems ir pats vaikas nėra dovanos.

Kaip priimame vaiką ir save pačius?

Tad kas yra dovana ir vaikas kaip dovana ne tik globėjams, bet ir tėvams? Kaip mes išvis suprantame dovana? Tai, kas suvyniota į žvilgantį popierių ir dar perrišta ryškiu kaspiniu, kaip būna gimtadienio, bet dažniausiai – Kalėdų dovanos? O kas, jei tas įpakavimas pakeliui susitėpė ar buvo suglamžytas, apdraskytas? O gal ir priimame vienas kitą taip, kaip matome tą įpakavimą – per savo ir kitų kuriamus įvaizdžius?

Tačiau dovana slypi po jais. Bet kuomet dovana yra dovana, o ne jau padovanotas daiktas, padedamas į spintą, ar lentyną? Tuomet, kai vyksta dovanojimas – yra dovanotojas ir priimantis tą dovana – kai dovana yra santykiyje. Ji nėra atlygis, nėra užtarnauta, ji – dovana. Ji – tame abipusiame santykiyje.

Vaikas – dovana. Kas yra dovana?

Tad kas mūsų aptariamų temų kontekste yra dovanojantysis ir dovana priimantis, jei vaikas yra gyva dovana, kurią reikia vis iš naujo tokią priimti? Jei sustosime ties momentu, kad vaiko kaip dovanos perdavime globėjams veikia specialistai, įvairūs tarpininkai, kils klausimas, ar jie yra ir tikri dovanotojai? Juk vaikas ne daiktas ar perduodama nuosavybė. Dažnai ir biologiniai tėvai ar vaikų globos įstaigos tokiais nėra.

Net jei ši sąvoka yra retorinė ar mažai pažįstama, verta pasakyti, kad vaikas pirmiausia yra Dievo dovana – netikėta, iki galo nepažįstama ir negalinti būti daiktu. Tai gyvas, savitas ir besąlygiškai vertingas asmuo, kuris bus kitoks, nei mes įsivaizduojame, bet jam reikia mūsų globos, pagalbos, o ypač meilės ir kantrumo. Reikės ir pasitikėjimo avanso. Jis nori būti mylimas ir mylėti, nors tuo jam reikės patikėti, save priimti, nes jau turi ankstyvų nemeilės patirčių. Todėl itin svarbi jų emociniam ir psichologiniam išgijimui yra liudijama tėvų – globėjų tarpusavio meilė. Todėl, jei su vaikais nesusitvarkoma, jei jie emociškai nestabilūs, vietoj padidinto dėmesio jiems, reikia pirmiausia skirti dėmesį tėvų – globėjų tarpusavio santykiams ir jų stiprinimui. Vaikai, tuos pokyčius patirdami, patys keisis.

Priimti vaiką kaip dovana – tai reiškia kurti abipusę pasitikėjimo ir atvirumo patirtį. Bet dar daugiau – tai kelia klausimą ir net būtinybę pačiam globėjui save priimti kaip dovana, o ne funkciją.

Ar patys esame dovanos kitiems ir ar gyvenimas mums yra gauta dovana?

Vakarų minties klasikoje yra išskiriamos dvi žmogiškosios meilės patirtys: abipusė draugystė ir pasisavinanti meilė. Draugystės meilė savo gyvenimą atveria kito kitokiam gyvenimui kaip tikrovei, bet jo nesisavina. Tuo tarpu pasisavinančioji meilė (praktiškai pažįstama daugeliui, ypač motinoms, poroms) reiškiasi tuo, kad kito gyvenimas yra tarsi įtraukiamas į manąjį, nuo manęs savarankišku nelieka. Ir tuomet kito pasiekimai yra kriterijus mano gyvenimui vertinti. Kitaip aš savaiminės vertės lyg neturiu. Vaiko geras mokymasis, pasiekimai, pasirinkta profesija, vertingas darbas nejučia tampa mano pastangų ar pasiaukojimo įrodymu. Bet gal tas vaikas nori pats savo gyvenimą tvarkyti? Čia kyla labai svarbus klausimas: kas sąlygoja tų dviejų meilės būdų skirtumus? Meilė sau. Ne savimeilė, bet realus gebėjimas save gerbti ir priimti tokį koks esu su visais savo trūkumais ir ribotumais. Tačiau kaip unikalų ir besąlygiškai vertingą asmenį, nepriklausomai nuo konkrečių pasiekimų. Ar aš save priimu kaip dovana pasauliui, ir pasaulį bei savo gyvenimą kaip dovana man? Tad Dekalogo įsakyme mylėti savo artimą kaip save patį, aiškus eiliškumas: neturime adekvataus meilės santykio su kitais patirties, jei patys nepatyrėme kitų meilės mums (konkrečiai – man) kaip pagrindo mylėti kitus.

Tad pirmiausia klausimas jums, globėjams ir specialistams, valstybinių įstaigų ir NVO darbuotojams – ar priimate save kaip dovana kitiems ir savo gyvenimą kaip dovana? Kokiose situacijose, su kokias žmonėmis tokiais save priimate, o kur ir su kuo dovanomis nesijaučiate? Tai būtų gerai imtis tokias situacijas keisti. Dovana yra santykiyje tarp dovanojančiojo ir ją priimančiojo – abipusiame santykiyje. Globėjams, kad vaikas jiems būtų dovana, jie patys turėtų būti dovanos vienas kitam. Tokia patirtis yra tiesiog būtina, nes globoti priimtas vaikas

dažniausiai turi pirminę destruktivią savęs ir kitų patirtį – yra nelengva “dovanėlė”. Jam gyvybiškai svarbi kita patirtis – matyti jo globėjų tarpusavio meilę ir švelnumą kaip liudijimą.

Kur pasisemti meilės, kai ji senka, nes vaikas ne "dovanėlė"?

Kaip matyti besąlygiškai vertingą ir unikalų asmenį vis iš naujo, kiekvieną dieną, besąlygiškai jį mylint, kad jis pagaliau patirtų jog yra dovana jums, dovana pasauliui? Kur rasti tą pirminį meilės šaltinį, neišsenkantį, iš kurio vis pasisemtum meilės savo artimui?

Tikintiems gal lengviau – jiems tuo šaltiniu gali būti Dievas kuris yra Meilė, jei jie turi asmenišką santykį su Juo ir mato kiekviename sutiktajame Kristaus veidą, net jei jis gyvenimo subjaurotas. Štai atsibundi iš ryto ir žiūri į savo mieguistą susivėlusį sutuoktinį, matai jį kiaurai su visomis jo ydomis ir reikalavimais, o Kristaus veido jo veide nematai. Žiūrėk iš naujo, ir vėl žiūrėk, jei nematai, kol iš gelmės Dievo veidas bent prasišvies, ir pamatysi tame gerai pažįstamame žmoguje brangų bei nelygstamą asmenį. Net pasitikintiems, kad kiekvienas asmuo yra sutvertas pagal Dievo atvaizdą, tas nėra lengva. O iš kokio meilės šaltinio pasipildyti, jei esu netikintis? Iš patirtos ir patiriamos tėvo, motinos, sutuoktinio meilės, ją branginant ir atsiliepiant į ją.

Globėjų ir darbuotojų vaidmuo. Tėvystės ir motinystės samprata bei patirtys

Tad vaikui gyvybiškai svarbus yra jo globėjų ir jo globa besirūpinančių darbuotojų vaidmuo – ne funkcinis, bet asmeniškasis. Kokie yra mūsų tarpusavio santykiai įstaigose, jei ten dirbame su vaikų globa? Kaip kurti vaiką priimančią aplinką jau ten, kaip būti dėmesingais, jautriais ir padedančiais? Būti kaip motinos (ir tėvai), globėjų pagalbininkai.

Motinystė ir tėvystė nėra biologinės kategorijos. Jei jos tokiomis būtų, vaiką palikusius jį pagimdžiusius tėvus nevadintume biologiniais, tuo pabrėžiant jų labai ribotą įnašą. Bet ir jie nėra atmestini, bet mylėtini ir ugdytini, kad galėtų priimti trumpam vaikus, nes šiems jie rūpi ir patys nebūtų atmestini.

Tačiau tėvystė ir motinystė – tik žmogiškos kategorijos. Gyvūnų pasaulyje nėra vyrų ir moterų, berniukų ir mergaičių, tėvų, motinų ir vaikų, nėra močiūčių bei senelių. O yra kas? Patinai, patelės ir jaunikliai. Jei sakome, jog gavome šunelį berniuką, tai yra mūsų problema. Lietuviai gerai skyrė, kad gyvūnai ne gimdo, bet apsveršiuoja, apsiparšiuoja, atsiveda naują vadą. Be to patinas ir patelė jauniklius globoja tol, kol šie įgyja reikiamus instinktus išlikimui ir pradeda skirti kitų perspėjančius ženklus. O po to patelė savo buvusio jauniklio nebeatpažįsta kaip savojo. Mūsų tėvai mums tokie yra iki senatvės ir net po mirties, o mes net žili jiems tebesame dukromis ir sūnumis. Ir mūsų tarpusavio meilės santykiai visus savaip tam brandina.

Kaip reaguojame į skausmingą vaiko praeitį?

Kaip mums reaguoti į skausmingą vaiko patirtį? Daugiau besąlygiškos meilės ir vaikui vis patvirtinant, kad šis yra dovana. Mokyti jį žvelgti širdies akimis. Pokalbiai ir psichologinė pagalba vaisinga tik po to, kai jis pramoks mąstyti ir reflektuoti, matyti tarsi iš šalies, suprasti ir atleisti. Ir tuo pačiu dėkoti, kad jam dovanoti jį mylintys globėjai ir naujas gyvenimas. Skausminga patirtis kaip emocinis, kartais kūninis ir vaizduotės sužeistumas geriausiai gydomas ją “padengiant” geromis patirtimis, kad vaiko reakcijos ir jausmai keistųsi. Praeitis neatmetama, bet priimama kaip savo istorijos ankstesnė dalis, o dabar ji jau kita, nes duotas naujas gyvenimas. Gal su laiku atsiras galimybė atpažinti, kad mūsų atmetimas, sužeistumas yra ne už kažką praeityje (tėvų nuodėmės ar “karmas”), bet gali tapti šansu. Gal kitam žmogui panašioje situacijoje pagelbėti? Tad sakau ir mums visiems “Let the stumbling stones become the stepping stones” – tegul suklupimo akmenys tampa mums laiptais.

Iš pranešimo tarptautinėje konferencijoje „Vaiko globa šeimoje – gerosios globėjų ir specialistų patirtys“, 2017-11-29, Vilnius.

GLOBALŲ PAŽYMAS PAKEITIMAI: INSTITUCINĖS GLOBOS PERTVARKOS DALIS

Nijolė Giknienė

Įvairių susitikimų su globėjais metu sužinome apie globėjams iškylančias problemas, drauge ima rasti pasiūlymai teisei sistemai gerinti, kad vaiko globa šeimoje būtų sklandesnė. Globėjai ne kartą dalinasi neigiama patirtimi, kai atstovaudami globojamą vaiką visada su savimi turi turėti kelių puslapių teismo nutartį, kaip įrodymą, kad yra vaiko globėjai. Jie dažniausiai yra globojamo vaiko artimi giminaičiai, tačiau vis vien nuolat privalo rodyti dokumentą, kuriame aprašyta skaudi vaiko biologinės šeimos istorija, iki jam patenkant į globą. Tokiu būdu kyla nesaugumo jausmas dėl prarandamo privatumo, asmens orumo pažeminimo. Be to informacijos apie vaiko istoriją atskleidimas neatitinka globojamo vaiko interesų. Vienos globėjų teigimu, dokumento originalas baigia susitrinti, o kopija, net ir notaro patvirtinta – netinka. Pavyzdžiui, nuvykus į ligoninę, prašoma originalo. Visur nešiojami originalūs dokumentai baigia nusidėvėti, tačiau laminuoti jų taip pat negalima.

Pasidomėję kitų savivaldybių praktika, sužinojome, kad savivaldybėse nėra numatyta teikti pažymas globėjams, nebent išimties tvarka, atskirais atvejais išduodamos vienkartinės pažymos. 2016 m. apie susidariusią situaciją informavome Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą prie SADM (toliau – Tarnyba), Lietuvos Respublikos Prezidentę ir Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių. Susitikimų metu su Tarnybos, Vilniaus m. savivaldybės VTAS specialistais buvo aptarta ši situacija, kuri institucinės globos pertvarkos kontekste iškilo kaip bereikalingas sunkumas esamiems globėjams, bet ir vienas iš neigiamų veiksnių trukdantis apsispręsti potencialiems globėjams. Tarnybos specialistai mus patikino, kad ketina parengti tokios pažymos formą, o 2017 m. pradžioje sužinojome džiugią naujieną, kad LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu 2017 m. vasario 6 d. Nr. A1-71 dėl vaiko globėjo (rūpintojo) atstovavimo teisę patvirtinančios pažymos formos patvirtinimo, buvo patvirtinta 1 psl. pažymos forma, teikiama Savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių. Šis pavyzdys rodo, jog organizacijos ir pavieniai žmonės nebūtinai turi priimti kaip duotybę esamą tvarką, kuri nebetarnauja žmonių gerovei, bet gali kelti klausimus ir siūlyti institucijoms, ką ir kaip reikėtų keisti – ir sprendimų priėmėjai atsižvelgia.

NAUJIENLAIŠKIS „APIE GLOBĄ IR ĮVAIKINIMĄ“

Mielieji, prašome Jūsų atsakyti į kelis klausimus užpildant trumpą apklausos anketą apie naujienlaiškį. Jūsų atsakymai mums labai svarbūs planuojant naujienlaiškių publikavimą ateityje. Anketos nuorodą galite rasti čia: goo.gl/EFPtMy

Ačiū!

SEKITE MŪSŲ NAUJIENAS:

